

1 / DROGA DO WOJNY 1918-1939

„To nie jest traktat pokojowy, to jest zawieszenie broni na dwadzieścia lat”
marszałek Ferdinand Foch o traktacie wersalskim

Po pierwszej wojnie światowej Europa miała już inne oblicze polityczne. Traktat wersalski oraz traktaty podpisane w Trianon, Saint-Germain-en-Laye i Neuilly-sur-Seine, a także upadek monarchii w Rosji i zwycięstwo tam bolszewizmu, zmieniły zasadniczo dotychczasowy porządek, czego efektem było powstanie dziewięciu nowych państw, przede wszystkim kosztem Niemiec i Austro-Węgier, które uznano za głównych winowajców wybuchu wojny. Straty terytorialne, ogromne kontrybucje i ograniczenia gospodarcze wywoływały głębokie niezadowolenie w wielu społeczeństwach, budząc do życia ruchy nacjonalistyczne. Choć na wschodzie Europy Sowieci nie powiodł się zamiar wzniesienia rewolucji, która miała ogarnąć cały kontynent, to Stalin nie rezygnował z budowy wielkiej maszyny wojennej. Niemieckie „poczucie krzywdy” i umacnianie się sowieckiego imperium wróżyły, że nowy europejski ład nie utrzyma się długo.

WARUNKI TRAKTATU WERSALSKIEGO Z NIEMCAMI 28.06.1919

- Przekazanie części swojego terytorium Polsce, Francji, Belgii, Danii, Czechosłowacji i Lidze Narodów
- Demilitaryzacja Nadrenii (zakaz stacjonowania tam żołnierzy niemieckich)
- Zredukowanie armii do 100 tys. oraz zakaz posiadania przez nią broni pancernej, marynarki wojennej i lotnictwa bojowego
- Zniesienie powszechnego obowiązku służby wojskowej
- Zapłata kontrybucji w wysokości 31,5 mld dolarów (132 mld marek w złocie)
- Poszanowanie suwerenności Austrii i wyrzeczenie się zamiaru Anschlussu oraz uznanie niepodległości Czechosłowacji i Polski (ale nie granic tych państw)
(Zabezpieczeniem postanowień była okupacja przez Ententę zachodniego brzegu Renu)

WARUNKI TRAKTATU W SAINT-GERMAIN-EN-LAYE Z AUSTRIĄ 10.09.1919

- Przekazanie części swojego terytorium Czechosłowacji, Królestwu Słoweńców, Chorwatów i Serbów (SHS), Rumunii, Włochom oraz Polsce
- Ograniczenie armii do 30 tys. żołnierzy, zakaz posiadania lotnictwa, broni pancernej i marynarki wojennej
- Wypłacenie reparacji wojennych
- Zobowiązanie do nierzygownowania z niepodległości (chyba że zgodziły się na to Liga Narodów)

WIELKIE ODLICZANIE

HITLER U WŁADZY

Władze wojskowe Republiki Weimarskiej starały się nieoficjalnie wzmacniać potencjał militarny państwa, a społeczeństwo niemieckie ciągle odczuwało skutki traktatu wersalskiego. Kryzys ekonomiczny przyniósł masowe bezrobocie i spadek wartości pieniądza. Rozczarowanie dotychczasowymi rządami ułatwiło Adolfowi Hitlerowi przejście do władzy. Na początku lat trzydziestych Narodowosocjalistyczna Niemiecka Partia Robotników (NSDAP) zaczęła zyskiwać coraz większe poparcie. Przełomowy był rok 1933, kiedy Hitler został szefem rządu (kanclerzem), a jego partia ponownie wygrała wybory. Wkrótce zawieszono niektóre prawa konstytucyjne, rozpoczęto budowę obozu koncentracyjnego w Dachau i przystąpiono do brutalnej rozprawy z wrogami politycznymi. W atmosferze ideologii rasistowskiej tężał antysemityzm. Hitler zarzucił dotychczasową współpracę z ZSRS, przyjął postawę jednoznacznie antykomunistyczną, równocześnie łamiąc postanowienia traktatu wersalskiego, zaczął rozbudowywać niemiecką armię.

STALIN RZĄDZI

Z wyniszczającej pierwszej wojny światowej, rewolucji 1917 roku i krwawej wojny domowej zwycięsko wyszli bolszewicy. Utworzony w 1922 roku Związek Socjalistycznych Republik Sowieckich (ZSRS) potrzebował jednak kilku lat funkcjonowania gospodarki wolnorynkowej (okres NEP – Nowej Ekonomicznej Polityki) zanim na ogromną skalę rozpoczęto industrializację rolniczego kraju. W ramach tak zwanych planów pięcioletnich budowano liczne fabryki, linie kolejowe, kanały. Sowieckie władze wykorzystywały przy tym niewolniczą pracę setek tysięcy robotników i więźniów zesłanych do obozów pracy przymusowej (łagrow). Industrializacja sowiecka pociągnęła za sobą zagładę milionów istnień ludzkich – były to ofiary katorżniczej pracy w nieludzkich warunkach, zmarli z głodu chłopcy, zamordowani przeciwnicy polityczni, osoby, które na śmierć skazała ideologia walki klas. Jednocześnie komunistyczny dyktator Józef Stalin zbroił się na gigantyczną skalę. Zanim wybuchła nowa wojna, ZSRS miał do dyspozycji więcej czołgów niż wspólnie wszystkie pozostałe armie europejskie.

WIELKI KRYZYS

Krach na nowojorskiej giełdzie w 1929 roku (tzw. czarny czwartek) uważa się za początek kryzysu ekonomicznego na skalę światową. Wartość wyprzedawanych akcji szybko spadała, kolejne banki bankrutowały, tracono całe majątki. W wielu miejscach gwałtownie rosnące bezrobocie zagroziło podstawom ładu społecznego. Rozpacz ludzi i nagłe obniżenie poziomu życia przyczyniły się w wielu krajach do wzrostu nastrojów autorytarnych.

PUNKTY ZAPALNE

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ
Oddział w Krakowie

OPRACOWANIE I GRAFIKA: ŁUKASZ WRONA, PAWEŁ KUROWSKI
KOORDYNATOR: MICHAŁ MASŁOWSKI
KONSULTACJE: DR WOJCIECH FRAZIK, DR TEODOR GAŚSIOROWSKI, DR DAWID GOŁIK, KRZYSZTOF PIĘKARSKI

BIBLIOGRAFIA

- Henryk Batowski, *Między dwiema wojnami 1918–1939. Zarys historii dyplomatycznej*, Kraków 1988
- Jerzy Krasuski, *Między wojnami. Polityka zagraniczna II RP*, Warszawa 1985
- Jan Karski, *Wielkie mocarstwa wobec Polski 1919–1945. Od Wersalu do Jalt*, Lublin 1998
- Krzysztof Fudalej, *Współpraca Reichswehry i Armii Czerwonej przed 1933 rokiem – fakty a mity polskiej historiografii*, „Dzieje Najnowsze” 2017, R. 49